

J P Morgan – 1800

John Pierpont Morgan köpte på sig en massa konst av varierande kvalitet. Samlingen hamnade på The Morgan Library (bilden) och Metropolitan Museum i New York.

Striderna kring Bill Gates och Microsoft har en parallell i 1800-talets USA. Då strävade J P Morgan efter monopol på järnvägar och sjöfart. Han blev urbildningen för monopolkapitalisten i hög hatt, verklighetens farbror Joakim.

TEXT: FOLKE SCHIMANSKI

DEN STORE FINANSMANNEN John Pierpont Morgan (1837–1913) står för kvintessensen av amerikansk monopolkapitalism och har gått till historien som en ominös gestalt. Under sina sista levnadsdagar ställdes han till svars inför en kongresskommitté, där hans imperium granskades i enlighet med Shermans antitrustlag. Rockefellers Standard Oil hade tidigare dragits inför skranket, nu var det Morgans tur. Inte underligt, Morgans skapelse US Steel, som var världens största inom sin bransch, svarade då för hela 7 procent av GNP, bruttonationalprodukten, i landet. Inte utan skäl kallades han för "kungen av Amerika".

Morgans förfäder, med anor i Wales, var duktiga företagare – hans far Junius hörde redan till Amerikas finansiella elit. Han etablerade sig i London som mellanhand för europeiska investerare, som var villiga att satsa sitt kapital i den nya världen. "Pierpont" syftar på spinnsidan och där fanns teologer och humanister: farbrodern var en stridbar predikant i New England, dit båda släkterna tidigt utvandrade.

J P VAR FÖDD MED SILVERSKED i mun och behövde egentligen inte arbeta. Men Junius Morgan var en aktiv fader som idogt tränade sin son till att ta över vad som skulle bli tidernas finansimperium. Så länge han levde skulle han ge råd, beröm och klander åt J P, i privat som professionellt avseende. Atmosfären kring den dominerande Junius kunde vara pressande för omgivningen: modern blev ett nervrak och J P hade återkommande depressionsperioder. Men fadern tycktes inte ha krossat hans självkänsla. Med tiden blev den allt större, på gränsen till storhetsvansinne.

Jean Strousses tättkrivna bok (796 sidor inklusive

notapparater) är ganska apologetisk för J P. Men hennes beskrivning av upptakten till hans finansiella karriär är föga smickrande. När det drog ihop sig till krig mellan nord- och sydstaterna, skaffade han sig en stand-in för att slippa kriga och dö. Föga berömvärd, liksom att han med en partner utnyttjade krigsläget till snabba klipp genom att sälja lager av usla gevär. Fadern som höll på vissa moraliska principer blev så uppbragt att relationen en tid var ansträngd.

Men han behövde sonen och placerade honom som sin agent i New York, medan han själv fortsatte att verka i England. Med åren hade Junius skäl att bli nöjdare med sin son. J P blev en finansiell kvast i USA:s darwinistiska ekonomi, där det var fritt fram för alla duktiga, skurkarna medräknade. Under senare delen av 1800-talet präglades den mycket av järnvägsbyggande.

Men ibland kunde detta bli onödigt stort och irrationellt. Av rena konkurrensskäl kunde det förekomma att järnvägslinjer drogs parallellt! Den amerikanska ekonomin var minst sagt volatil, och det planlösa räsläggandet var en av orsakerna till detta. Instabiliteten påminner om våra dagars "nya ekonomi" – då liksom nu gällde det för investerarna att ha is i magen, undvika fallgropar och tänka långsiktigt.

HÅR VISADE J P SIN STYRKA genom att 1885 samla de seriösa järnvägsföretagen under sin hatt, mota ut skojarna och skapa ordning och reda som han såg det. Prisstrukturen stabiliserades. Bara därigenom vågade de europeiska kapitalägarna satsa pengar "over there". Detta konsolideringsarbete pågick

ända in på 1890-talet – till fördel för J P:s egen maktposition. Han blev en av världens ledande järnvägs magnater, tillika styresman för en av världens mäktigaste banker.

J P gjorde mer än så. Under den depression som följde på borspaniken 1893 bildade han ett syndikat som räddade den amerikanska statskassan från likviditetskras genom att från olika håll, bland annat från Europa, skrapa ihop en mängd guldreserver. Nya konsolideringar följde: han slog ihop två företag inom den gryende elektricitetsbranschen och skapade General Electric, det enda företag som i dag finns kvar på Dow Jones-listan.

Megafusionen var dock United States Steel Corporation, kallat US Steel och ett av de storföretag från dazumal som inte längre noteras. Priset var högt, men Morgan var aldrig knusslig. Fast det var dyrt att köpa ut stålgiiganten Andrew Carnegie, som därigenom blev världens rikaste man. Sedan gick det bra för det nya företaget, mycket bra.

UNDER BÖRJAN AV 1900-TALET började Morgans ansende som finansman att ifrågasättas, främst tack vare hans skapelse International Merchant Marine. Nu hade han tydligen gripts av storhetsvansinne: han ville "morganisera" hela sjöfarten på norra Atlanten.

Utän större prutningar köpte han upp rederier, däribland brittiska, i ett läge då sjöfartsnäringen inte direkt blomstrade. Detta väckte ont blod i Westminster, särskilt som det berömda White Star-rederiet hörde till förvären. Morgan litade för mycket på sin instinkt att IMM skulle ta fart omsider, men konsortiet blev aldrig någon succé. Brittiska regeringen kontrade med att subventionera Cunard Lines stora byggen av passagerarbåtar, varpå Morgan